

Profesní etický kodex konzervátora-restaurátora AMG ČR

*vytvořený pracovní skupinou Komise konzervátorů, restaurátorů a preparátorů
Asociace muzeí a galerií České republiky*

Tato verze byla schválena sněmem AMG ČR . měsíce v roce 2009 v Praze.

Důvodová zpráva

Smyslem tohoto dokumentu je stanovit základní cíle, zásady a požadavky na profesi *konzervátora-restaurátora* a jeho roli při ochraně kulturního dědictví v *muzeích* České republiky.¹

Tyto instituce obecně od 19. století představovaly základní platformu pro rozvoj oboru *konzervace* a *restaurování* předmětů kulturního dědictví. Právě zde působily nejvýznamnější osobnosti, které vytýčily základní směr a metody práce a k jejichž odkazu se nyní hlásíme i my.

Muzea jsou povinována společností uchováváním kulturního dědictví s důrazem na zachování maximální *komplexní hodnoty* každého sbírkového předmětu, která nesmí být poškozena žádnou muzejní činností.

Tento etický kodex byl vytvořen na podporu a obranu specificky muzejního přístupu k ochraně předmětů kulturního dědictví. Tento přístup spočívá v uplatňování důsledné politiky *preventivní konzervace*, která umožňuje průběžnou a efektivní ochranu *komplexní hodnoty muzejních sbírkových předmětů*. Nezbytnou součástí tohoto systému jsou i kvalifikovaní muzejní *konzervátoři-restaurátoři*, jejichž hlavní povinností je ochrana sbírek. *Konzervátor-restaurátor* má právo vykonávat svou činnost bez omezení profesní svobody a nezávislosti v rámci právního řádu České republiky a Evropské unie.

Ostatní subjekty, které nemusí dodržovat takto důslednou ochranu *komplexní hodnoty* předmětů, mohou více zohledňovat provozní, estetická, kultovní či jiná kritéria. Tato zohlednění ovšem často devalvují hodnoty, které muzea chrání.

Kodex je deklarací profesních zásad Komise KRP AMG ČR pro domácí i zahraniční partnery. Zanedbání povinností, zákazů a principů tohoto profesního kodexu se neslučuje s profesionálním přístupem k oboru a poškozuje ho. Asociace muzeí a galerií České republiky provádí prostřednictvím svých orgánů dohled nad dodržováním Profesního etického kodexu konzervátora-restaurátora AMG ČR u svých členů.

Předkládaný dokument vznikl na základě rozsáhlé diskuse o správné vědecké praxi v oboru *konzervace* a *restaurování* muzejních sbírek a s využitím následujících materiálů: Profesní kodex konzervátora-restaurátora ICOM-CC (1986), ICOM Code of Ethics for Museums (2004), Dokument z Vantaa (2000), Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist (1994, 2004), E.C.C.O. Professional Guidelines I-III (2002-2004), AIC Code of Ethics and Guidelines for Practice (1994).²

¹ Tento dokument je závazný pro všechny členy AMG ČR ode dne schválení sněmem této organizace.

² Viz Použité zdroje

Preambule

Asociace muzeí a galerií České republiky,

vědoma si nezbytnosti zajistit účinnou ochranu komplexní hodnoty muzejních sbírkových předmětů a v této souvislosti významu nezávislého, kvalifikovaného a osobně odpovědného výkonu profese konzervátora-restaurátora pro stav a uchování sbírek a uchování přírodního a kulturního dědictví společnosti,

vydává

t e n t o

PROFESNÍ ETICKÝ KODEX KONZERVÁTORA-RESTAURÁTORA ASOCIACE MUZEÍ A GALERIÍ ČESKÉ REPUBLIKY

1. Vymezení profese konzervátora-restaurátora

Činnost konzervátora-restaurátora

1.1 V českých zemích není profese *konzervátora-restaurátora* pracujícího s muzejními sbírkami stále jasně definována. Proto je nutné v zájmu profese přesně určit obor působnosti *konzervátora-restaurátora*, stanovit požadavky na náplň a rozsah jeho vzdělání, a vymezit ho vůči jiným profesím.

1.2 *Konzervátor-restaurátor* se při výkonu profese řídí standardními postupy vědecké metodologie, kterými jsou výzkum pramenů, analýza, interpretace a syntéza. Tento přístup umožňuje nejefektivněji dešifrovat odkaz předmětu a získat tak nové vědecké poznatky.

1.3 Činnost *konzervátora-restaurátora* se skládá z průzkumu, dokumentace, *preventivní konzervace*, *sanační konzervace* a *restaurování muzejních sbírkových předmětů*. Tato činnost se souborně označuje jako *zásah*.

1.4 Průzkum je úvodní krok, který má napomoci získat veškeré dostupné informace o předmětu s využitím metod humanitních i přírodních věd. Při průzkumu jsou zjišťovány především informace vztahující se ke vzniku, používání a současnému stavu předmětu. Průzkum má stanovit strukturu, materiál a způsob vzniku předmětu, rozsah a příčiny jeho degradace, změn, nánosů a ztrát a všechna tato zjištění musí být dokumentována. Při průzkumu je zpravidla nutno spolupracovat i s *kolegy*. Průzkum významně přispívá k objasnění a stanovení *komplexní hodnoty* předmětu.

1.5 *Konzervátor-restaurátor* musí být schopen interpretovat výsledky průzkumu a na jejich základě navrhnout vhodný postup.

1.6 Každý *zásah* musí být dokumentován písemnými a obrazovými záznamy a trvale uložen, nejen kvůli budoucím *zásahům*, ale i jako podklad pro revizi všech učiněných kroků.

1.7 *Preventivní konzervování* je činnost vedoucí ke zpomalení nebo zastavení degradace či poškozování *muzejních sbírkových předmětů* systematickou kontrolou a případnou úpravou prostředí tak, aby předměty setrvaly v pokud možno nezměněném stavu za všech situací, v nichž se mohou nacházet. *Preventivní konzervace* proto nejméně snižuje *komplexní hodnotu* předmětu.

1.8 *Sanační konzervování* spočívá v ochraně *muzejního sbírkového předmětu* pomocí systému přímých zásahů stabilizujících jeho fyzický stav při maximálním úsilí o nenarušení *komplexní hodnoty* předmětu.

1.9 *Restaurování* je činnost, která obnovuje *celistvost-integritu* předmětu na určitém známém stupni jeho historického vývoje. Hlavním důvodem je dosažení srozumitelnosti předmětu. V určité míře tak dochází k obnovení dřívější estetické, technické, hudební aj. funkčnosti-účinnosti předmětu. *Restaurování* zahrnuje nejen doplňování chybějících či silně poškozených prvků, ale také odstranění těch prvků, které srozumitelnost nebo funkčnost-účinnost předmětu omezují.

Vzhledem k tomu, že při *restaurování* vždy dojde k redukci *komplexní hodnoty* předmětu, muzea upřednostňují *konzervaci*.

Odlišnost od příbuzných oborů

1.10 Základním kritériem pro odlišení profese *konzervátora-restaurátora* od jiných vědních oborů, výtvarných činností a řemesel je, že svou činností nevytváří nové předměty, ani nevěnuje většinu své pozornosti širokému poznání někdejší společenské reality. Studium všech společenských procesů je doménou věd jakými jsou historie, archeologie, etnologie a další. Náplní výtvarných a řemeslných profesí je zhotovit, co již neexistuje, nebo co nemůže být uchováno.

1.11 Přestože právo provádět *zásah* má pouze *konzervátor-restaurátor*, ostatní zmíněné obory mohou svými poznatky napomáhat při ochraně *muzejních sbírkových předmětů*.

2. Vzdělání konzervátora-restaurátora

2.1 Kvalifikovaný *konzervátor-restaurátor* by měl být absolventem magisterského studia na univerzitě.

2.2 Od počátku vzdělávání musí být studenti vedeni k pochopení skutečnosti, že každý předmět je jedinečný. Studium a vědecká příprava *konzervátora-restaurátora* by měla zahrnovat následující oblasti:

- etické principy *konzervace* a *restaurování*
- historie *konzervace* a *restaurování*
- společenské vědy (muzeologie, historické vědy, dějiny hmotné kultury, dějiny umění, archeologie, etnologie, filozofie a jejich aplikace)
- přírodní vědy (chemie, fyzika, biologie a jejich aplikace)
- historie materiálů a technik, technologií a výrobních procesů
- identifikace a studium degračních procesů
- metody dokumentace
- metodologie vědeckého výzkumu
- průzkum a jeho interpretace
- teorie, metody, techniky a materiály *preventivní konzervace*

- teorie, metody, techniky a materiály *sanační konzervace a restaurování*
- reprodukční techniky a výroba kopií
- právní problematika (profesní předpisy, legislativa týkající se kulturního dědictví, pojištění, obchodní a daňové právo atd.)
- management
- bezpečnost a ochrana zdraví při práci, ochrana životního prostředí
- komunikace a informační technologie

2.3 Teoretická ale i praktická výuka se musí řídit vědeckou metodologií, jež vede k rozvoji schopností řešit problémy *konzervace a restaurování* systematickým přístupem, užitím precizního výzkumu a kritickou interpretací výsledků.

2.4 Praktická část vzdělání musí zahrnovat *zásoby*, které by měly dobře dokumentovat diskutovanou problematiku. Příklady v praktických cvičeních by měly nabízet co nejširší možnosti zohlednit všechny teoretické, metodologické a etické aspekty *konzervace a restaurování*.

2.5 Podstatnou součástí každého vzdělávacího programu je odborná praxe.

3. Obecné profesní zásady

3.1 *Konzervátor-restaurátor* musí pracovat podle zásad tohoto kodexu bez ohledu na charakter a povahu *muzejního sbírkového předmětu*.

3.2 *Konzervátor-restaurátor* musí respektovat *komplexní hodnotu* předmětů svěřených do jeho péče.

3.3 *Konzervátor-restaurátor* má právo vykonávat profesi bez omezení své svobody a nezávislosti ve smyslu tohoto kodexu. *Konzervátor-restaurátor* má právo za všech okolností odmítnout jakýkoliv požadovaný *zásah*, o kterém se domnívá, že je v rozporu s tímto kodexem.

3.4 *Konzervátor-restaurátor* smí provádět jen takové *zásoby*, které je kompetentní vykonávat v rámci své profesní specializace.

3.5 *Konzervátor-restaurátor* se musí snažit o rozšiřování svých znalostí a dovedností, aby stále zvyšoval kvalitu své práce.

3.6 *Konzervátor-restaurátor* pracuje přímo s předměty kulturního dědictví a je osobně zodpovědný vlastníkovvi či správci, kulturnímu dědictví a společnosti.

3.7 *Konzervátor-restaurátor* má právo na všechny důležité informace týkající se *zásahu*, které mu poskytne vlastník či správce předmětu.

3.8 Vůči vlastníkovvi či správci *muzejního sbírkového předmětu* má *konzervátor-restaurátor* povinnost informovat jej o *zásazích*, předložit mu všechny alternativy a obhájit zvolený postup.

3.9 *Konzervátor-restaurátor* nesmí v žádném případě zatajovat informace důležité pro pochopení *zásahu* a musí je zpřístupňovat všem *zajímavovaným osobám*.

3.10 Pokud by *zásah* poškodil *autenticitu* předmětu do té míry, že hrozí devalvace jeho *komplexní hodnoty*, je *konzervátor-restaurátor* povinen projednat s vlastníkem či správcem předmětu vyhotovení kopie.

3.11 *Konzervátor-restaurátor* by měl preferovat *preventivní konzervaci* před přímým *zásahem* na předmětu. Pokud dojde k tomuto *zásahu*, měl by ho omezit pouze na nezbytně nutnou míru.

3.12 *Konzervátor-restaurátor* by měl používat takové postupy, přístroje a látky, které dle současného stavu vědění nepoškozují materiál předmětu, zdraví lidí a jsou přátelské

k životnímu prostředí. Vlastní zásah a použitý materiál by neměly omezit jakýkoliv budoucí zásah. Nově použitý materiál by měl být snadno a kompletně odstranitelný.

3.13 *Konzervátor-restaurátor nesmí z muzejního sbírkového předmětu odstranit žádnou část materiálu, ledaže by to bylo nezbytné pro jeho identifikaci, ochranu nebo by to podstatně snižovalo jeho dokumentární či estetickou účinnost. Odstraněné součásti musí být dokumentovány, konzervovány a uloženy s předmětem.*

3.14 *Konzervátor-restaurátor musí usilovat o maximální srozumitelnost a trvanlivost dokumentace. Ta musí také zahrnovat jména všech, kteří se podíleli na zásahu. Kopie dokumentace musí být poskytnuta vlastníkovvi či správci předmětu a musí zůstat přístupná pro všechny zainteresované osoby. Dokumentace zůstává duševním vlastnictvím konzervátora-restaurátora, proto má právo být uznáván jako autor práce.*

3.15 *Konzervátor-restaurátor nesmí vydávat za své výsledky práce činnost jiné osoby, ať už se jedná o samotné zásahy, či publikační výstupy určené zainteresovaným osobám.*

3.16 *Konzervátor-restaurátor musí být jmenovitě uváděn jako spoluautor při prezentaci předmětů a zveřejňování výsledků jejich studia.*

3.17 *Konzervátor-restaurátor je vázán profesní mlčenlivostí jen v případě informací, které by mohly ohrozit bezpečnost předmětu. V žádném případě nesmí zamlčet nezvratně podložené pochybení své i jiných konzervátorů-restaurátorů. Své pochybnosti musí vždy vyjadřovat kultivovanou formou a zaznamenat je v dokumentaci.*

3.18 *Konzervátor-restaurátor má povinnost poskytnout veškerou možnou pomoc při záchrane předmětů kulturního dědictví v krizových situacích, a to bez ohledu na svou specializaci.*

3.19 *Konzervátor-restaurátor nesmí podporovat nelegální nakládání s kulturním dědictvím, naopak má povinnost je oznámit příslušným úřadům.*

Spolupráce s kolegy

3.20 *Konzervace a restaurování je interdisciplinární obor, proto je spolupráce s jinými odborníky z řad konzervátorů-restaurátorů i jiných vědních oborů velmi důležitá.*

3.21 *Konzervátor-restaurátor musí respektovat názory kolegů, se kterými spolupracuje. Případné sporné otázky je povinen řešit kultivovanou formou a vždy tak, aby i druhá strana mohla předložit své argumenty.*

3.22 *Konzervátor-restaurátor musí přispívat k rozvoji profese sdílením svých zkušeností a získaných informací, nejlépe formou publikování dosažených výsledků.*

3.23 *Konzervátor-restaurátor se má podle svých znalostí, kompetencí a časových a technických možností, účastnit vzdělávání studentů a praktikantů. Je zodpovědný za správné vykonání jim svěřené práce.*

3.24 *Konzervátor-restaurátor by měl usilovat o hlubší porozumění a pochopení smyslu a cílů své profese. Jedině tak je možné, aby společnost i příbuzné profese docenily přínos muzejní konzervace a restaurování.*

4. Jak vést zásah?

4.1 *Konzervátor-restaurátor musí být na základě nabytého vzdělání schopen kvalifikovaně zodpovědět následující otázky a postupovat dle shromážděných informací:³*

- a) *Proč je třeba provést zásah?*
- b) *Získal jsem a vyhodnotil všechny použitelné informace?*
- c) *Konzultoval jsem zásah s kolegy?*
- d) *Vzal jsem v úvahu a vyhodnotil všechny faktory přispívající k identitě a komplexní hodnotě předmětu?*
- e) *Jaké mám možnosti zásahu pro dosažení uspokojivého výsledku při minimální intervenci do předmětu?*
- f) *Jaký dopad bude mít můj zásah na zachování faktorů přispívající k identitě a komplexní hodnotě předmětu?*
- g) *Mám dostatek informací a schopností k navržení zásahu a jeho realizaci?*
- h) *Jaké výhody a nevýhody skýtají jednotlivé kroky zásahu a jak je budu vyhodnocovat v jeho průběhu?*
- i) *Je možné namísto intervence do předmětu upravit režim užívání či okolní prostředí?*
- j) *Je zamýšlený zásah tím nejlepším využitím zdrojů a je obhajitelný?*
- k) *Je třeba přizpůsobit zavedené postupy zásahu nebo je nutné vyvinout nové?*
- l) *Jak můj zásah ovlivní všechny případné budoucí zásahy?*
- m) *Zohlednil jsem budoucí užití a umístění předmětu a učinil jsem podle toho příslušná doporučení?*
- n) *Budou všechny mé zásahy plně dokumentovány v souladu se známými a akceptovanými standardy?*
- o) *Budou informace vyplývající z dokumentace dostupné a srozumitelné ostatním?*
- q) *Jak posoudím úspěšnost zásahu a jak získám zpětnou vazbu od zainteresovaných osob?*

4.2 *Výše uvedený seznam otázek neříká co dělat. Navíc ani nezaručuje správnost zásahu, pouze se ptá a díky otázkám provádí konzervátora-restaurátora celým procesem rozhodování. Otázky vychází z předpokladu, že je tento proces v zásadě založen na etickém přístupu. Od konzervátora-restaurátora se očekává, že si principy etického rozhodování osvojí a bude je rozvíjet vlastním vzděláváním a v rámci výkonu svého povolání. Z uvedeného také vyplývá, že cílem veškerého snažení konzervátora-restaurátora je dosáhnout shody názorů, která je přijatelná pro všechny zainteresované osoby.*

4.3 *Konzervátor-restaurátor doporučuje na základě svých vědomostí externí specialisty a koordinuje postup případného zásahu. Jeho povinností je dohlížet nad respektováním zásad definovaných v tomto dokumentu.*

4.4 *Veškeré zásahy prováděné externími pracovníky na muzejních sbírkových předmětech musí být pod dohledem kmenového konzervátora-restaurátora či kvalifikovaného muzeologa, který dbá na dodržení etických standardů a kvality práce, přičemž zásadním bodem zůstává ochrana dochované *autenticity* předmětu.*

4.5 *Odmítne-li externí pracovník tento model spolupráce, nedoporučuje se, aby s ním muzeum nadále spolupracovalo při činnostech souvisejících s ochranou sbírek.*

5. Muzeum a postavení konzervátora-restaurátora

³ Čtvrtá kapitola vychází z *Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist* (1994, 2004).

5.1 *Muzea* získávají, odborně uchovávají, zpracovávají a prezentují vybrané přírodniny i lidské výtvořy, které jsou součástí přírodního a kulturního dědictví národa. Svou činností napomáhají k pochopení minulých a současných dějů a přispívají k dalšímu rozvoji společnosti.⁴ Aby mohla muzea naplnit základní funkci danou zákonem musí zajistit účinnou ochranu sbírek.

5.2 *Muzeum* musí pečlivě monitorovat stav sbírek a sledovat, zda předměty nevyžadují kvalifikovaný *zásah*. Při této činnosti aktivně spolupracují jako rovnocenní partneři kurátoři, *konzervátoři-restaurátoři* a další odborníci. Základním cílem této spolupráce je maximální zachování *komplexní hodnoty* předmětu.

5.3 Provádění jakéhokoli *zásahu* na předmětu nemůže být svěřeno nikomu, kdo nemá příslušné vzdělání a schopnosti.

5.4 *Konzervátoři-restaurátoři* se musí podílet na všech činnostech *muzea*, které se týkají *muzejních sbírkových předmětů*. Musí spolurozhodovat o podmínkách, za jakých budou sbírky deponovány, prezentovány, transportovány nebo studovány, protože zachování dobrého fyzického stavu předmětů je základní podmínkou všech těchto činností.

5.5 Menší instituce, která nedisponuje specializovaným pracovištěm pro ochranu sbírek, musí mít k dispozici alespoň vlastního vysokoškolsky vzdělaného pracovníka, který je vzdělán v oblasti *preventivní konzervace* a je schopen identifikovat a do jisté míry i minimalizovat hrozící škody na sbírkovém fondu.⁵

⁴ Ustanovení § 10 odst. 6 zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Zákon č. 122/2000 Sb.

Vysvětlení pojmů

autenticita je ve středoevropském kontextu jednou ze zásadních kvalit *komplexní hodnoty muzejního sbírkového předmětu* odrážející se prostřednictvím jeho hmoty. *Autenticita* spočívá v míře dochování původních znaků vázaných na *muzejní sbírkový předmět*, které dokumentují skutečnou roli předmětu v minulosti. V jiných kulturních okruzích se však může vnímání *autenticity* významně lišit.

celistvost – integrita předmětu je soubor materiálových, technických a estetických hodnot, které spolu historicky souvisejí. Nevztahuje se pouze na stav předmětu v okamžiku kdy se začal používat nebo působit, ale součástí integrity předmětu tvoří také stopy související s jeho používáním či poškozením a následné úpravy významné z hlediska historie a života lidské společnosti.

kolegové jsou interní i externí *konzervátoři-restaurátoři*, kurátoři a další odborníci, kteří mohou být nápomocni při *zásahu*.

komplexní hodnota muzejního sbírkového předmětu vyjadřuje jeho kvalitu jako nositele souboru všech autentických informací, emocionálních a racionálních, které je možno dnes či v budoucnu identifikovat. Jako taková je hlavním předmětem ochrany. Součástí *komplexní hodnoty* je i výpovědní hodnota předmětu. Její rozpoznání však závisí na schopnostech *zajímavované osoby*.

konzervátor-restaurátor je vzdělaný, kvalifikovaný a zkušený profesionál schopný provádět *komplexní zásahy* při dodržování zásad Profesního etického kodexu konzervátora-restaurátora AMG ČR.

muzejní sbírkový předmět je přírodnina nebo lidský výtvar, který je součástí muzejní sbírky a je zapsán v Centrální evidenci sbírek (CES).

muzeum je pro účely tohoto kodexu každá organizace, která spravuje *muzejní sbírkové předměty* zapsané v CESu a je institucionálním členem AMG ČR.

konzervace zahrnuje veškerou péči o *muzejní sbírkový předmět* za účelem zachování jeho *komplexní hodnoty*.

konzervace preventivní usiluje o zpomalení degradace a zabránění poškození *muzejního sbírkového předmětu* systémem pravidelných kontrol a nepřímých opatření, tj. zejména optimalizací podmínek při uložení a prezentování a minimalizací všech rizikových faktorů. Jde o péči trvalou a v současné době se jedná o jedinou metodiku, která důsledně ochraňuje *komplexní hodnotu muzejního sbírkového předmětu*. *Preventivní konzervace* se snižují zmíněná rizika a zpomaluje se přitom zhoršování stavu celých sbírkových fondů. Je mimořádně účinným a hospodárným prostředkem, jak uchránit kvalitu kolekcí i jednotlivin v nich a jak snížit nutnost intervenčních *zásahů* do předmětu na minimum. Při práci *konzervátora-restaurátora* musí být *preventivní konzervace* upřednostňována.

konzervace sanační spočívá v ochraně hmoty a konstrukce *muzejního sbírkového předmětu* pomocí systému *přímých zásahů* stabilizujících jeho fyzický stav. Při práci musí být upřednostňovány technologie, které minimálně narušují *komplexní hodnotu muzejního sbírkového předmětu*. Objektivně však tyto zásahy více či méně *komplexní hodnotu předmětu* redukuje.

restaurování je činnost, která obnovuje *celistvost-integritu* předmětu na určitém známém stupni jeho historického vývoje. Hlavním důvodem je dosažení srozumitelnosti předmětu. V určité míře tak dochází k obnovení dřívější estetické, technické, hudební aj. funkčnosti-účinnosti předmětu. *Restaurování* zahrnuje nejen doplňování chybějících či silně poškozených prvků, ale také odstranění těch prvků, které srozumitelnost nebo funkčnost-účinnost předmětu omezují.

Vzhledem k tomu, že při restaurování vždy dojde k redukci komplexní hodnoty předmětu, muzea upřednostňují konzervaci.

zainteresované osoby jsou všichni, kdo mají odůvodněný zájem o *muzejní sbírkový předmět*, o informace týkající se *zásahu* a o závěry z něj plynoucí.

zásah je pojmem, pod který lze zahrnout všechna opatření prováděná při profesionální ochraně *muzejních sbírkových předmětů*. Patří sem nejen *sanační konzervace* a *restaurování*, ale i opatření z oblasti *preventivní konzervace*, komplexní analýza předmětu a dokumentace všech kroků. Legitimním *zásahem* je i naprostá rezignace na jakoukoliv operaci s *muzejním sbírkovým předmětem* za předpokladu, že by mu tento zásah neprospěl.

Použité zdroje:

- [1] *AIC Code of Ethics and Guidelines for Practice (1994)*- www.aic.stanford.edu
- [2] *E.C.C.O. Professional Guidelines I – The Profession (2002)*. - www.encore-edu.org
- [3] *E.C.C.O. Professional Guidelines II – Code of Ethics (2003)*. - www.encore-edu.org
- [4] *E.C.C.O. Professional Guidelines III – Basic Requirements for Education in Conservation-Restoration (2004)*. - www.encore-edu.org
- [5] *ICOM Code of Ethics for Museums (2004)* - <http://icom.museum.org>
- [6] *The Nara Document on Authenticity (1994)* - www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm
- [7] *Návrh evropské strategie preventivní konzervace (2000)* viz STŘEŠŤÍKOVÁ, Markéta; ŠIMČÍK, Antonín: *Dokument z Vantaa – evropská politika preventivní konzervace*. In Sborník z konzervátorského a restaurátorského semináře. Brno 2003, s. 49 – 54.
- [8] *Profesní kodex konzervátora-restaurátora ICOM-CC (1986)* viz HOLMAN, Pavel; TLACHOVÁ, Kateřina: *Konzervátor-restaurátor: profesní kodex*. In Konzervace a restaurování kulturního dědictví z pohledu mezinárodní etiky, Metodický list. Brno 1995, s. 73 – 76. - www.fpf.slu.cz/~sim20uh/
- [9] *Sbírka zákonů ČR. Ročník 2000. Zákon č. 122/2000 Sb. „o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů*, Praha 2001, s. 1686 – 1691.
- [10] *Victoria & Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist (1994, 2004)*. - www.vam.ac.uk/res_cons/conservation/advice/policies/
- [11] *Victoria and Albert Museum Conservation Department Ethics Checklist Background Document (2004)*. - www.vam.ac.uk/res_cons/conservation/advice/policies/
- [12] WAIDACHER, Friedrich: *Průručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava 1999.